

ניצוץ אחד

בה"י
פרשת וירא תשפ"ו

ניצוץ אחד ופרפראות יקרות משיעורי מורנו
הגה"ח ר' דניאל חיים אלתר שליט"א
ראש ישיבת 'פני מנחם' בעיה"ק ירושלים תובב"א

יו"ל בסיוע הנגיד הרבני המפואר
הרה"ח ר' מאיר מלניק זמ"ש שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

וירא אליו ה'
(בראשית יח, א)

אמר רבי חמא בר חנינא יוס שלישי למילתו
היה, וצא הקב"ה ושאל בשלמו

לעמוד באותה התלהבות

כתב ב'אמת ליעקב' להרה"ק מבלנדוב זצ"ל
[בנו של 'השרף ממגלניצא' (ר"ה נר"ה), מהו 'ושאל'
בשלמו'. אלא כי דרך העולם שבשעת מעשה
מקיים האדם את המצוה בשלמות ובהתלהבות,
ומוכן בחפץ לב לכאוב ולהתייסר בשמחה עבור
המצוה. אבל בהמשך דועכת ההתלהבות וכבר
אין האדם תמיד שלם עם מעשהו. זהו שבא
הקב"ה לבקרו ביום השלישי למילתו, בהיותו
כואב, 'לשאלו בשלמו', כלומר לוודא ולברר
אם הוא עדיין אוחד במצוה בשלמות ובשמחה
בבשעה שקיבלה על עצמו.]

וירא וירץ לקראתם
מפתח האהל (בראשית יח, ב)

כל הדרך בריצה

דקדק הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטנין זצ"ל
(מ"ה י"ט ת"ק ל"ב), מאי 'וירץ לקראתם מפתח האהל',
והלא כבר ידענו כי שם היה, שכן אמר בפסוק
שלפניו (פס"ב) 'והוא יושב פתח האוהל כחום
היום'. וכי מהיכן ירוץ אם לא ממקום שבו היה.
ותירץ כי חידוש גדול קא משמע לן קרא
הכא. אל יעלה על דעתך כי הלך אברהם
אבינו לאטו ורק בהתקרבו לקראת האורחים
החל לרוץ לקראתם. אלא מרוב חיבתו לקיום
המצוה לא שת לבו לזקנתו ולחוליו, ומיד
בקומו מפתח האוהל החל לרוץ בהתלהבות
לקראת האורחים, לקבל פניהם בסבר פנים
יפות, בחיבה של מצוה.

יסערו לבכם אחר תעברו
(בראשית יח, ה)

שתיקה במקום תענית

מפרש הרה"ק ה'נועם מגדים' זצ"ל (פס"א) את
הכתוב כמין חומר, על פי מה שמצינו (קול תריס
[אלאמנא]) חסידים שם בסעודתם (יש) שדרשו מן המקרא (לוי'
ג' י"ח) למכח לחי, ישבע בחרפה, שהרי מי
שיש בידו חטאים עליו להתענות כדי לכפר
עליהם, אבל עצה טובה יש עבורו, שישתוק
למחרפיו ולא יענה, וידום בשעה שמבזים
אותו. או אז יקום בו מה שאמרו חז"ל 'מעביר
על מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו', ולא
יצטרך לצום ולהתענות כדי לכפר על חטאיו.
זהו שאמר הכתוב 'יתן למכח לחי', שישתוק
בעת שמכים ומחרפים אותו, ואז 'ישבע
בחרפה', במקום התענית תעמוד לו
החרפה שסבר וקיבל.

הדבר מרומז גם בפסוק זה
'יסעדו לבכם, אחר תעברו' - אחר
שתעבירו על מידותיכם, תוכלו
לסעד לבכם ולא תצטרכו לתענית.

רזא דאחד
שיחות ודרשות

התנהגות האב מושרשת בבניו אחריו

כי שמע אלוקים לקול הנער, באשר הוא שם (כ"ה י').
אם יומת - בנים מאין לו?...

רש"י פירש (ע"פ ר"ס טז: ונר"ה) שם ר"ה שאלמר נאמר: ב"ר נ"ה, לומר ב' ד': "באשר הוא
שם" - לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי מה
שהוא עתיד לעשות. לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים,
רבונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא, אתה מעלה
לו באר. והוא משיבם, עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו
צדיק. אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו אני דנו. והוא 'באשר
הוא שם'. והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלם נבוכדנצר וכו',
כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים, היו ישראל אומרים לשוביהם
בבקשה מכם, הוליכנו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו
וכו', ואלו יוצאים לקראתם, ומביאין להם בשר ודג מלוח ונודות
נפוחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו
ופותחו, הרוח נכנס בגופו ומת'.

שתי תמיהות יש בדברי רש"י אלו. אחת, מינה וביה. האידך
טענו מלאכי השרת להמיתו בצמא, כיון שעתיד זרעו להמית את
בני ישראל בצמא, והלא אם ימות כעת, מנין לו זרע שימית את
ישראל. הרי מת אינו בר-בנים, ועדיין לא נשא אשה, שכן רק
לאחר מעשה 'ותקח לו אמו אשה' (לפ"ק פס"א).

קושיא נוספת יש, בלשונו של רש"י. שבתחילה פירט את טענת
המלאכים 'מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר'
ואת תשובת הקב"ה על דבריהם, ורק לאחר מכן הביא את סיפור
הדברים היכן המיתו בניו את ישראל. ולכאורה, נכון יותר להכניס
את כל האמור בתוך דברי המלאכים המקטרגים עצמם, שיאמרו
כך: 'מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא, כשיגלה אותם נבוכדנצר,
והם יוצאו להם נודות נפוחים כדי להמיתם, אתה מעלה לו באר'.
הלא כך נשמעים הדברים מבוארים הרבה יותר.

'ויאמר אבי' - מה יאמרו ליצני הדור

כלל גדול ומשנת איתן למדנו כאן, במלאכת חינוך הבנים. וכדי
להבין הענין על בוריו, יוקדם דבר נפלא שנמצא בדבריו של המגיד
הקדום רבי יעקב קאפיל מרגלית זצ"ל בספרו 'קול יעקב' [הודפס
לראשונה בוונציה בשנת ה'ת"י"ח] (ר"ה לפרסום ח"ק ע"מ ג'). דהנה כבר דקדקו קמאי
דקמאי בפסוק בפרשת העקידה דלהלן (לפ"ק כ"ו) 'ויאמר יצחק אל
אברהם אביו, ויאמר אבי, ויאמר הנני בני', כל אחד בדקדוקו. ועיקר
הקושיא הוא, שאין דרך המקראות להאריך כל כך בשיתת אנשים
שאין בה דבר, וכאן הלא כל הפסוק אינו אלא העקידה לשאלת יצחק
'ואיה השה לעולה' (ס"ב), ומדוע פירט המקרא את האריכות המיותרת
הזאת 'וצריך נגר ובר נגר לברר ולבאר אלו הפסוקים'.

ופירש, דאיתא בגמרא (כ"ט טז: מנחותא וטולדות) (ה) והביא כן רש"י בפסוק
(לפ"ק כ"ה י"ט) 'אלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק',
שהיו ליצני הדור מרגלים אחר לידת יצחק שאברהם אינו אביו,
על כך קלטנו פניו של יצחק דומה לשל אברהם, והעידו הכל
'אברהם הוליד את יצחק'.

ובזה מבואר הכתוב, שבדברי יצחק לאברהם 'ויאמר: אביו', הם
קריאה של תמיהה. וכי כך היא דרך אב לנהוג בבנו, להעלותו
ולשוחטו על גבי מזבח? ואם אמנם כך הוא רצון הבורא ברוך הוא,
ואתה מוכן לעשות רצון קונן, ואף אני מוכן, אבל מה יאמרו ליצני
הדור. הלא מעשה זה ישמש להם כעדות מוכחת שאין אתה אביו,
שהרי לא מצאנו אב שוחט את בנו,
אין זה אלא שאסופי מן השוק הביא.
ומה יהיה אפוא עם 'האבי' - האבהות
שלך - כבר לא יאמנו בה הבריות.

השיבו אברהם 'ויאמר, הנני בני' -
הבט וראה בי ובך ותראה שקלטת
פנינו דומה, דבר המוכיח בוודאות

ברכת מזל טוב

לידידנו הנכבד הרה"ח ר' אהרן דוב פערלשטיין שליט"א
אשר נדב נדבה הגונה להפצת אור התורה והחסידיות לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסין בתו הכלה תח'
עב"ג החתן המופלג מרדכי יו"ל בן הרה"ח ר' יחיאל מיכל קאהן שליט"א
יהי רצון שיעלה הזיווג יפה, בקשר של קיימא ובניין עדי עד, ויזכו לראות רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח,
מתוך שמחה והרחבה, בבריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר

היה זה מחמת חוסר אמונה, אלא רק כדי להוסיף במידת השמחה המסוגלת לבנים. השיב לה אביה, אחרי שהקב"ה מבטיח, שוב אין צורך בסגולות.

וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֵמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנָה עִמָּד לִפְנֵי ה'
(בראשית יח, כב)

אל יתיאש מן הרחמים

פירש הספורנו, להודיעך מדתו השלמה של אברהם אבינו. אף שראה את המלאכים יוצאים והולכים לדרכם להפוך את סדום, מכל מקום לא אחז בו הייאוש. וכמו שאמרו ז"ל (פרס"י): 'אפילו חרב

חדה מונחת על צווארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים'. אברהם אבינו המשיך לעמוד בתפלתו על אף ששמע שנחרץ הדין, ואף כאשר כבר יצאו השליחים לדרכם לקיים את גזר הדין.

וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֵמָה בְּעָרָב
(בראשית יח, א)

להלן קראם 'אנשים'. כשהיתה שכינה עמהם, קראם אנשים. דבר אחר, אלל אנשים שכונו גדול, והיו המלאכים מדיין אלל אנשים, קראם 'אנשים', ואלל לוט קראם 'מלאכים'.

הכנסת אורחים למלאכים בלבד

הרה"ק רבי לייב שרה'ס זצ"ל (עי' ספר נפלאות הדעות) הסביר את ההבדל בפשטות. ועל פי מעשה שהיה עמו

עצמו, שבאחד מנדודיו הזדמן אצל כפר אחד רחוק, והיה לבוש בבגדי איכר פשוטים. פנה אל אנשי המקום, וביקש שיאיתו לתת לו מקום ללון. ראו כי לפניו איש כפרי וגס, ויאמרו לו: גש הלאה, אל ה'הקדש' המקומי, כי שם הוא המקום הראוי לך. ויהי בבוקר, ויוודע לאנשי העיר כי גדול בקרבם, ויבאו אליו נכבדי העיר לבקש את סליחתו ולהזמין אחר כבוד אל ביתם, כראוי למעלתו. סירב רבי לייב, והשיבם בביאור מקרא דידן. אברהם אבינו היה מכנים לביתו כל מי שנזקק לדבר מאכל, ואף ערביים בכלל, כך שהמלאכים אף בשעה שנראה כאנשים גם כן התקבלו. לא כן לוט, שלא היתה מצות הכנסת אורחים חשובה אצלו כל כך, ולכן בביתו היו מתקבלים רק אנשים נעלים הדומים למלאכים. ולפיכך הוצרכו להתגלות אליו כמלאכים,

דוא דאחד - המשך מעמוד א

כשם שבן סורר ומורה נידון על שם סופו ונהרג (ספרי' ע"ה) כך ישמעאל שמהותו רק רע כל היום - ודאי שתולדותיו כיוצא בו, וממילא מה טעם יש להצילו ולתת לו להקים דורות שכלאה...

ובזה מדוקדק היטב סדר הדברים שסידר רש"י. כי אכן בתוך טענת המלאכים כלל לא הוזכר מעשה הנודות הנפוחים, שהרי הם לא עסקו בזה. הם דיברו על דרך כלל. רק להשלמת הענין הביא רש"י שאכן כָּהֵּן היתה השקפת המלאכים, שהרי סופו הוכיח על תחילתו כי כך אכן היה בגלות נבוכדנצר.

ברם, הקב"ה השיבם כי אם אמנם מהותו רע, וביכח' הוא עתיד להביא בנים כאלה, מכל מקום בפועל' מעשיו צדיקים כעת, ויש לדונו 'באשר הוא שם'.

'כעת חיה' - בנך ישמעאל 'חיה רעה' הוא

ישמעאל היה אכן כזה. כפי שמפרשים בדרך צחות בבשורת המלאך לאברהם אבינו (פס"ה י"ד) 'כעת חיה ולשרה בן', כי הנה כאשר התבשר אברהם בתחילה על לידת יצחק 'וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן' וגו' (פס"ה ט"ו), השיב אברהם (פס"ה ט"ז) 'לו ישמעאל יחיה לפניך'. הוא הסתפק במועט 'הלואי שיחיה ישמעאל, איני כדאי לקבל מתן שכר כזה' (פס"ה ט"ז). לכן כעת, כאשר בישורו שוב המלאך על דבר לידת בן לשרה, אמר לו, אל תסתפק בבנך מהגר, בישמעאל, שכן 'כעת - חיה', מה שיש לך עכשיו, היינו ישמעאל, אינו אדם כלל, כי אם חיה הוא [כדאיא בתרגום יונתן על הפסוק (פס"ה ט"ז) 'והוא יהיה פרא אדם' - 'ואהו יהיו מדמי לערור']. ואילו 'לשרה - בן', לה יולד בן אמיתי, 'אדם' הראוי לשמנו...

וכפי שדייק המהר"ל דיסקין זצ"ל (מסיל' דיסקין ע"ה י"ב, ע"ה וסוף י"ה) בלשון המקרא 'פרא אדם', שלכאורה הו' ליה למימר 'אדם פרא', ככללי לשון הקודש להקדים את שם העצם, ורק לאחר מכן יבוא התואר, כמו 'אדם חשוב', 'אדם גדול' וכיוצא בזה. אלא מאי, 'פרא' הוא אכן שם העצם של ישמעאל, ואילו 'אדם' הוא רק התואר שלו. פרא בצורת אדם, צורה חיצונית בלבד של אדם...

אם כן, הלא דרך חיה להוליד חיה, ולא מצאנו חיה מולדת אדם. וממילא ודאי שאכן היה זרעו כמותו - שעתידי להמית. ובצדק קטרגו המלאכים ותבעו להמיתו בצמא.

'אברהם הוליד - רק - את יצחק'

זהו עומק כוונת הכתוב (פס"ה ט"ז) 'כי ביצחק יקרא לך זרע'. כי אמנם בפועל היה גם ישמעאל בנו של אברהם. אבל כיון שישמעאל היה 'פרא אדם', הרי שהוא אינו בנו באמת, כי בן הוא זה המקבל את הכח הפנימי של האב, ואילו ישמעאל רק בחיצוניותו הוא 'אדם', ואילו במהותו הוא 'פרא'. לכן, יצחק שירש את אברהם אביו במהותו הפנימית, עד כדי שהיה מוכן כאביו למסור עצמו כליל לשם ה' - הוא היה ממשיכו של אברהם אבינו ללא פסולת. ולו בלבד נאה התואר 'בני', ואך הוא לבדו נחשב זרעו של אברהם.

ודבר זה הלא הוא מוכח במציאות. שהרי אב חגיר או סומא לא יוליד בן חגיר או סומא כמותו, אבל תכונות נפש פנימיות כן עוברות בתורשה. ואם ישמעאל דמה לאביו רק בתואר החיצוני, אבל במהותו נדמה לחמור (כדברשת חז"ל (נ"ב מט. ע"ה) לקמן כב) 'שבו לכם עם החמור' - עם הדומה לחמור] כאן יש מקום לומר שכאילו לא אברהם הוליד את ישמעאל, והוא אינו בנו כלל...

ומדה טובה מרובה. אנו, בני יצחק ויעקב, המתייחסים אחר אברהם - טבועה בנו אכן דרכו הקדושה ומהותו הפנימית הזכה והטהורה של אבינו אברהם. ומהות פנימית זו היא הנותנת בנו כח לעבוד את ה' בהבהבה רבה, לשמור את דרך ה' ולעשות צדקה ומשפט באומץ רוח ובגבורה עילאית.

ואף אנחנו, בתוך שרשרת הדורות, יש בנו כח רב להשפיע מכאן ולהלן לכל הדורות הבאים, וכפי מה שישקיע האדם בעצמו להתגבר ולהתעצם, להשלים עצמו ביראה טהורה ובעידון הנפש - כך יראה את דמותו משתקפת בבניו אחריו.

כן יעזרנו הקב"ה להתגבר כראוי בעבודת ה', להעמיד דורות ישרים ומבורכים, בניחווח קדומים ומכח הקודמים, ונרווה מהם רוב נחת דקדושה בטוב ובנעימים, אכ"ר. (משכנ' מתוך שיחת ס"ג - מ"ב פ"ר וירא' להשפיע)

שאתה 'בני', ודי בדבר זה לסתום פיות כל ליצני הדור... [הנני] - ר'אה אותי, והבט בך, ותתבונן בדמיון שביננו, שממנו מוכח ממילא שאתה 'בני' באמת.]

מסירות נפש שתואמת את בן אברהם...

לדין יש לתת עומק נוסף בדבר. תשובת אברהם אבינו לבנו על טענת הליצנים, לא היתה מצורת קלסתר פניו החיצונית, אלא מהתנהגותו הפנימית של יצחק.

שהרי יצחק כבר היה גדול ויכול היה בנקל למנוע את אביו מלשחטו. וכאשר ישמענו הבריות שיצחק פשט את צוארו לבורא ומסר את נפשו לקונו, למרות שהיה יכול לעכב, ואף על פי שהוא לא שמע את דיבור השכינה בעצמו, יבינו הכל את עוצם המסירות-נפש שיש כאן, ומאליה תצא הקריאה 'אברהם הוליד את יצחק'. כי אי אפשר שאין יצחק בנו של אברהם, אחר שגילה התמסרות כזו לבורא כל עולמים. רק מי שהוא בנו של אברהם - טבועה בדמו גבורה עילאית כזו. והוא 'ויאמר, הנני בני', הנה, תראה אותי ואותך ששנינו מוסרים נפש בלב אחד [וכפי שפירש רש"י (לקמן כ"ב ט"ז ע"ה) ד"ה] 'ויכלו שניהם יחדיו' - בלב שותף] וממילא ודאי ש'בני' אתה, ואין מי שיכול להטיל ספק בדבר.

'למען אשר יצוה' - ודאי שכך יהיה

הלכתא גבירתא שמעינן כאן על צורת החינוך הנכונה, שהיא עוברת מדור לדור בקשר דם, ללא אומר וללא דברים. התנהגותו של האב, טבועה בדם בנו ו'ברא כרעיה דאבוי' (עי' שו"ת ע"ה). וממילא, אף קודם שנולדו הבנים, כבר מוכן ועומד טבע האב והנהגתו להיות מוטבע בבניו אחריו.

בזה תבואר על נכון לשון הפסוק (פס"ה ט"ז) 'כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו'. ויש לדקדק, מי הם 'בניו', הלא לא בישמעאל דיבר הכתוב, שהלא הוא אינו שומר את דרך ה', ורק ביצחק נקרא לו זרע, ויצחק עדיין לא בא לעולם. גם למה נקט 'בניו' לשון רבים. גם יש לשים לב בלשון הכתוב 'יצוה' לשון עתיד, ולא אמר 'מצוה'. ואלו רש"י פירש שם שהוא לשון הווה (ש"ע). ברם עדיין מדאפקיה בלשון זו, יש לנו לדרוש בה.

אלא שעדות הכתוב 'למען אשר יצוה את בניו' אינה מכוונת לבן מסוים של אברהם שכבר נולד בפועל, אלא היא באה דרך כלל. שכל כך שמר אברהם את דרך ה' ועשה צדקה ומשפט, עד שודאי מי שרק יהיו 'בניו' [לכן נקט בלשון רבים] - אין ספק שישמרו גם הם את דרך ה' כוותיה [וזהו 'יצוה' לשון עתיד, שדרך עבודתו היא כזו שתעשה פירות לעתיד לחינוך בניו].

ומינה נשמע לדין, מה היא דרך הצוואה הנכונה להוריש לבנים - אם האב ישמור את דרך ה' כתיקונו, כך יעשו בניו אחריו. וכל מעשה טוב שעושה האב, אף על פי שאין הבן רואה אותו, ואיש אינו רואהו, מכל מקום הוא נכנס אל תוך פנימיות מהות הבנים, והוא משפיע ביותר על אפיו ומגביה את קומתו יותר ויותר. זהו כח החינוך הגדול ביותר אשר בו יצוה האב את בניו ואת אחריו, מכאן ולעתיד עד עולם. ובספרים הקדושים איתא, שכח זה מושרש, הן בדורות העתידיים לבוא, וגם בבנים שכבר נולדו, ואפילו הם כבר ברשות עצמם, מכל מקום עדיין השפעת האב עליהם, וכל דבר קטן וגדול שיעשה אב, לטוב או למוטב, יצץ ציץ ויגמול פירות אצל בניו. כי כל בניו ותולדותיו של אדם מתרוממים במעשיו, והוא הדין איפכא חלילה. כהאב כך הבן.

מהות ישמעאל - להוליד זרע רוצח

ויהי אחר הדברים האלה, ודברי רש"י האמורים לעיל, בדבר קטרגו המלאכים על אודות ישמעאל, מיושבים על מתכונתם, הפלא ופלא.

כאשר קטרגו המלאכים ואמרו 'מי שעתידי זרעו להמית בנך בצמא, אתה מעלה לו באר', לא התכוונו לפשוטם של דברים, על מעשה מסוים או מאורע מכוון שיתרחש בעתיד, שהרי, כאמור, הם יחלו למיתתו ואז כבר לא יהיה לו זרע שיוכל להמית. כוונתם היתה על מהותו של ישמעאל, שהכירו בו שכל כך רע הוא, עד שודאי אם רק יהיה לו זרע - אין ספק שיחיו על חרבם ויבקשו להמית את ישראל. על כן, טענו,

אלא, תירץ, דאיתא (ד"ר למן ס"ט, מנצ"ר נ"י) שלקו כל עבדי בית אבימלך בעצירות וסתומות כל הנקבים שבגופם. כך שגם אוזניהם נסתמו, ולכן היה צריך לצעוק להם לתוך האוזניים כדי שיצליחו לשמוע אותו...

וה' פקד את שרה באשר אָמַר (בראשית כא, א)

סמך פרשה זו, ללמדך שכל המצאש רחמים על חצירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה מחילה

לטעון את טענת רעהו

אמר הגאון רבי עזרא אלטשולר זצ"ל [כיהן כרב בכמה קהילות בליטא, ומחבר הספרים 'תקנת עזרא' על מסכת והלכות מעילה, ועוד ספרים] (תקן האדם י"י) לבאר ענין זה, מפני מה המתפלל בעד חברו הוא נענה תחילה. משל לאב ובנו שחיו יחדיו, ועם הגיע החורף לא השיגה ידם אלא כדי לרכוש מעיל אחד. טען הבן לאב, הלא אתה זקן ויושב בבית, ואינך צריך כל כך למעיל. ואילו אני יוצא ובא כל היום כדי להביא טרף לבית, ונצרך ביותר להגנה טובה כנגד הקור העז שבחוץ. האב לעומתו טען, אתה צעיר ודמך רותח, ואילו אני כבר זקן והקור חודר לעצמותי. פנו שניהם לדון בפני הרב, ושטחו טענותיהם בפניו. שמע הרב, ויאמר, הן בעוד שעה מתאספים אצלי פרנסי הקהל, ועל כן ארצה כי תשובו לכאן בעוד שעה ואז נדון בענין זה. אמנם, הוסיף, בקשה לי אליכם. כאשר תחזרו על הטענות, בל נא תציגו כל אחד את טענותיו, אלא איפכא, כל אחד מכם יציג את טענת שכנגדו.

כעבור שעה שבו ויעמדו לפניו, ויעשו כדברו. הבן הטעים כי על האב לקבל מעיל, שכן זקן הוא וכה אומלל, ואילו האב ביאר היטב כי הבן יוצא לרחובות קריה להשיג לחם ועליו לשמור גופו מפני הצינה. שמע הרב ושמעו הפרנסים, ויענו ויאמרו לפני הרב, הלא טוב הדבר אשר דיברו, כי שניהם צודקים המה. עלינו לתמוך בהם ולאפשר להם לקנות מעיל נוסף, שיהיה לשניהם במה לכסות ולחמם את גופם.

משהתפזרו ראשי הקהל, פנו בעלי הדין ושאלו את הרב, ומפני מה זה ציוויתנו להפוך את דברינו. השיבם הרב בחכמתו, הלא ברור הוא הדבר. אילו היה כל אחד מכם מסביר למה הוא זקוק למעיל, ואילו השני לא, היו דברי שניהם מתקבלים באוזני הפרנסים, אשר היו שומעים כי האב ספון בביתו וכי הבן עודנו צעיר ואינו זקוק כל כך למעיל. ונמצא כי לשניהם המעיל מיותר. עתה, כיון שהסברתם כל אחד את צורך זולתו, הסכימו לכך הכל ונעניתם.

כן הוא כלפי שמיא, סיים רבי עזרא. כשכל אחד מבקש עבור עצמו, כי זקוק הוא לישועה יותר מחברו, אין בכך כדי לפעול. אך כאשר נדברו איש אל רעהו, להתפלל כל אחד בעד חברו, אזי ויקשב ה' וישמע, למלא כל משאלותיהם לטובה.

וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו... בל אשר תאמר אליך שרה שמע בקליה (בראשית כא, יב) שמע בקולה – למדת שהיא אברהם טפל לשרה צנזריות

אף לא נכד כשר

שלש קושיות הקשה כאן ה'חכם סופר' זצ"ל (מחזות נ"ד ד"ה 66) בשם אביו רבי שמואל זצ"ל. ראשית, הקב"ה

ותבט אשתו מאחרי

ותהי נציב מלח (בראשית י"ב)

תבט אשתו מאחרי – מאחרי של לוט. ותהי נציב מלח – צמלה חטאה וצמלה לקסה. אמר לה מני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אמה צא להנציב צמקום הזה

אנוכיות ועונשה

מהו 'מאחרי', והלא יותר הולם היה לומר 'מאחריה', שהביטה מאחריה לראות את סדום. ועוד, אם באה ללקות על עיניה הרעה לאורחים, למה לקתה כאן ולא בעודה בסדום יחד עם שאר אנשי סדום שהיתה עינם צרה באורחים.

מתרץ ה'כלי יקר' שמה שכתב כאן 'מאחרי', היינו שהרהרה על אחרי מות לוט. אחר ימיו. כי דאגה מה יהא על פרנסתה אחרי מות בעלה. הרי כל מה ששיעבד לכתובה נותר בסדום ההפוכה כמו רגע, ושוב אין לו מה ליתן לה. ועל מחשבה צרה ואנוכית זו, נתמללה סאתה ותהי נציב מלח. שכן בשעה שמידת הדין מתוחה, ולנגד עיניה היא רואה ארבע ערים נחרבות והופכות לגפרית ומלח, כיצד אין לה באותה שעה בראשה אלא דאגה עצמית על כתובתה. על כך ראויה היא להיענש.

ועל כן נענשה דווקא כעת על מעשה המלח. כי זו אותה המדה הרעה, אותה הדרך של צרות מחשבה וקטנות מוחין, שאחר שכבר הוכנסו האורחים והוגש להם משתה ערוך, עדיין לבה נתון לעכב ולמנוע מלתת להם מעט מלח. לכן נפרע ממנה כעת על מדת הקמצנות והאנוכיות שלה כפי שנהגה אז במניעת המלח לאורחים.

לכה נשקה את אבינו יין

(בראשית י"ב)

מכתב המלצה עבור יין-שרף

לפני כמאתיים שנה כיהן כרב בוויילנא רבי אבאלה פוסולר זצ"ל. בא אליו עני המחזור על הפתחים וביקש שימנו כתב המלצה, באשר הוא נצרך לסכום הגון לנישואי כמה מבנותיו. כתב לו הרב מכתב המלצה מעורר רחמים, והלה החל לאסוף כספים. משעלה בידו לקבץ כמה פרוטות, מיד נכנס לבית המזרח להטיב לבו בטיפה המרה. שתה לשכרה, ולבסוף ראוהו בני העיר מתגולל בסחי ומאוס כשמכתב המלצה בידו, גררוהו והביאוהו לבית הרב לשאול האם עבור זה כתב לו הרב מכתב המלצה... ענה הרב בפקחותו (פי ויקהל משה, סוף נ"ז): מעודי תמהתי למה נקטו חז"ל לגנאי מי שמשותב 'כשכרותו של לוט' (שיריון ס"ב), והרי עוד לפני לוט כבר היה נח שיכור גם הוא, ולמה זכה דוקא לוט לתואר המפוקפק הזה. כעת אני מבין, כי הבדל גדול ביניהם. לנח היו שלשה בנים וכבר כולם היו נשואים, כך שאין השכרות גנאי לו כל כך. אבל לוט, הרי היו לו עוד שתי בנות בבית להשיא, אם כן מה לך שותה, הרי עליך לדאוג לנישואיהן...

וישפם אבימלך בפקר ויקרא לכל עבדיו וידבר את כל הדברים האלה באזניהם (בראשית כ, ח)

צעקות לתוך האוזניים

דקדק זקני הרה"ק האמרי אמת' זצ"ל (הובא בלוקטיוס יחסי), מהו שכתב 'באזניהם', הלא כל דיבור הוא להשמיע באוזן השומע.

כי אם לאו, ידעו, ודאי לא יתן להם לעבור את מפתן ביתו.

הכנסת אורחים בזול

באופן אחר יש המבארים בדרך צחות, לוט אינו מוכן להכניס לביתו כי אם אורחים כאלו שלא יכבידו עליו בהוצאות, כמו מלאכים שהם באים והולכים בלא לטעום כלום. אך בני אדם, שאוכלים ומכלים ממונו, אותם לא יביא אל ביתו.

הנה נא אֲדֹנִי (בראשית י"ב)

הנה נא אֲדֹנִי, לאחר שעברתם עלי. דבר אחר, הנה נא לריכס אֲדֹנִי למה לך על הרשעים הללו שלא יכירו בכס וזו היא ענה נכונה

מי יהיו להתארח בסדום

רבי יהודה אריה לייב בלכרוביץ הי"ד (וקי מתת' יחסי) תמה על הפירוש הראשון, וכי כל מי שעובר דרך לוט נעשה לו לאדון.

הוא מוטיב לה והוא מפרק לה, כי שני פירושים אלו מדברי לוט המה. ידוע ידע לוט כי אין אורחים בסדום. איש לא יתן לסכן את נפשו להתארח בעיר של רשעים ואכזריים שכאלו. משראה שהגיעו הנה, הסיק שעל כרחק אינם סתם אנשים, אלא 'הנה נא אתם אֲדֹנִי'. ומנין לי, 'אחר שעברתם אלי', כי העזתם לבוא הנה. 'דבר אחר', כלומר ואם לא כן הדבר, אלא בכל זאת נקלעתם לכאן בטעות, כי אינכם יודעים ומכירים בטיבם של אנשי סדום וחוקיהם המרושעים, שמעו נא לעצתי הנאמנה ומהרו למלט את נפשכם. כי אילו יכירו בכס אנשי המקום, אחת דינכם להמית. על כן סורו נא מיד לביתי דרך עקלתון...

ויצא לוט וידבר אל חתניו לקחי בנותיו ויאמר קומו צאו מן המקום הזה כי משחית ה' את העיר ויהי כמצחק בעיני חתניו (בראשית י"ד)

חתניו – שתי נשות נשואות היו לו צעיר. לוקחי נטמיו – שאותן שצצות היו ארוסות לסם

הכל בצחוק

לכאורה נכון יותר היה לומר 'ויהי לצחוק בעיני חתניו', כי לוט הפך ללעג ולקלס בעיניהם.

מפרש האלשיך הקדוש כי אכן אין הכוונה אלא כלפי לוט עצמו. חתניו הטיבו להכירו, וידעו כי הסיע עצמו מקדמונו של עולם (פי דבר מ"ה) ואינו ירא עוד את דבר ה'. כל כך היה הדבר זר ורחוק בעיניהם, עד שלא יכלו להעלות על דעתם שלוט רואה באזהרת המלאכים כדבר אמיתי. כסבורים היו שגם לוט אינו מאמין לדברי המלאכים שאמרו 'משחיתים אנחנו את המקום הזה', ומה שאומר להם 'קומו צאו מן המקום הזה כי משחית ה' את העיר', אינו אלא על דרך שחוק מדברי המלאכים. זהו 'כמצחק', כאילו לוט עצמו מצחק מדברי המלאך.

בוה יבואר שפיר, מאחר שהיו לו שני חתנים ושני 'לוקחי בנותיו', שבנותיו שבבית ארוסות להם, למה היה כמצחק רק בעיני חתניו, ולא בעיני לוקחי בנותיו. אלא כי לוקחי בנותיו טרם הכירו את דעותיו של לוט ואת מדותיו, ולכן סברו שהוא באמת מאמין וחושש לדברי המלאכים. לא כן חתניו שהכירוהו די הצורך, וידעו גם ידעו כי הוא עצמו אינו מאמין למה שהוא אומר. לכך שפיר 'ויהי מצחק בעיני חתניו'.

נציבי מכון 'אור חדש'

אשר נשא לבם אותם להיות עמודי התווך
ופטרוני המכון בהפצת טעינות התורה והחסידות

אלה יעמדו על הברכה

הרב שלמה חנוך אברמצ'יק ומשפחתו שיחיו
פלטעבוש - ניו יורק

הרב נפתלי צבי אברמצ'יק ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו גרזי

הרב אליעזר דוד איצקוביץ ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב שלמה יוסף בידרמן ומשפחתו שיחיו
מנסי - ניו יורק

הרב ירימיה בראך ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב חיים אברהם בראך ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו גרזי

משפחת ברין הנכבדה שיחיו
ירושלים - ישראל

הרב ישראל שמעון בריקמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב יהודה לייב אברהם גוטמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב יוסף ברוך גליקסמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב אברהם יעקב גרינשטיין ומשפחתו שיחיו
פלטעבוש - ניו יורק

הרב ידידיה גרינשטיין ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב שלמה הלר ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו גרזי

הרב שאול וואסערטליי ומשפחתו שיחיו
טומס ריבר - ניו גרזי

לע"נ הרה"ח ר' מאיר בן הרה"ח ר' שמחה יצחק וואיאנץ ז"ל
נב"ע ג' בסיון תשפ"א

הרב מנדל טייטלבוים ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב חיים בער יוסטמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב אהרן לב ומשפחתו שיחיו
ירושלים - ישראל

הרב יעקב יוסף לב ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

לע"נ הרה"ח ר' אפרים מנחם בן הרה"ח ר' אברהם יצחק לנדא ז"ל
נב"ע כ"ו בניסן תש"פ

הרב יעקב זעליג לנדא ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב חיים דוד מונדרוביץ ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו גרזי

הרב דוד מרגליות ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב יעקב מאיר פיגא ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו גרזי

הרב שלמה פעדער ומשפחתו שיחיו
ויליאמסבורג - ניו יורק

הרב מרדכי צבי קאהן ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב מרדכי יהודה הלוי קליין ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב אברהם משה קראוס ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב יעקב קריימן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב יוסף שטרייכר ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב נחום צבי שירמן ומשפחתו שיחיו
קווינס - ניו יורק

משפחת שקאפ הנכבדה שיחיו
שקטן - אילינוי

הרב מאיר שרייבער ומשפחתו שיחיו
ציריך - שווייץ

מיד את ישמעאל ושוחטו בלא שאלות נוספות. הלא אז
היה נשחט הפרא ישמעאל, ושולם על ישראל...

וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל-לְהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשָּׁחַ לְעֹלָה בְנִי (בראשית כב, ח)

לומר יראה ויזכר לו השם, ואם אין שם, לעולה בני

מוכן ועומד לקידוש השם

היה הרה"ק רבי שלמה'קה מזוהייעל זצ"ל (פי יסוד לדיק כפן)
מתמיה על כך: וכי איך מסוגל אב לומר לבנו כך, כבדרך
אגב, אם לא נמצא שם - נשחוט אותך, בני. והלא יותר
ראוי היה שעתה יפנה אליו וימתיק עמו סוד שיח לאמור:
הרי ידעת בני כי את האלוקים אני ירא, אשר ברא את
השמים ואת הארץ והכל שלו, ועתה ציווני לעקוד אותך,
וכך ירחיב עוד במצות קידוש השם ובמעלתה. ואחרי כל
אלה יבוא להציע לפניו את הענין לזכות לעמוד בניסיון
גדול זה.

אלא, ביאר, ודאי לא היתה זו השיחה הראשונה ביניהם
בענין זה, כי מושרשת היתה מצות קידוש השם בבית
אברהם, שידעו הכל כי אימתי שיידרשו - מיד ימסרו
עצמם על קידוש שמו יתברך. באווירה זו גדל יצחק, וכל
ימיו נתאוו לזכות להיות עולה תמימה. כעת שנזדמן לו
הדבר לא היה צורך בתיאורים נרחבים ובשידולים שונים,
אלא מיד כששמע מאמר אביו 'ואם לאו - לעולה בני'
שש שמח על שזכה לכך. הלא לרגע הזה המתין כל ימי
חייו 'מתי יבוא לידי ואקיימנו'.

בזה יבוארו גם דברי המדרש (צ"ל פ"ה, גבי מעשה
פוטספר, שאמר לה יוסף 'למוד הוא הקב"ה להיות בוחר
מאהובי בית אבא לעולה. לאברהם, 'קח נא את בנך' (פס'
ג. אשמע לך, ושמה אבחר לעולה ואפסל מן הקרבן'.
ותמוה, היכן מצינו כי 'למוד הוא'. הרי רק פעם אחת
היתה שאמר לו לאברהם 'קח נא את בנך', ואיך אפשר
לומר כי למוד הוא הקב"ה לבחור מבית אביו לעולה.
אלא כי אכן זו היתה האווירה בבית האבות הקדושים.
ידעו הכל והתכוננו כי תכף יקרא להם ה' למסור נפשם
על קידוש השם.

וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יְרָאֵה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהָר ה' יִרְאֶה

(בראשית כב, יד)

מי הגורם

אברהם אבינו הרגיש קדושה נפלאה במקום העקידה,
ויאמר בענוותנותו: לא לחינם הצלחתי לעמוד בנסיון
כביר כזה. אין זה אלא בעבור הקדושה העצומה השוררת
במקום, כי היא זו שעמדה לי. על כן קרא שם המקום ה'
יראה'. אבל השכינה הקדושה מעידה כנגדו: 'אשר יאמר
היום בהר ה' יראה'. כל עיקרה של קדושה זו, מכוחו של
הניסיון. היום באה הקדושה
לכאן, והיא נובעת ממה
שאברהם עמד בנסיון
בגבורה (אכן שלמה [אנשיי]).

ברכת מזל טוב

למו"ח הרה"ח ר' שמואל ראובן רוטנשטיין שליט"א
ולגסי היקר הרה"ח ר' שמעון שליט"א
לרגל נישואי הנדב-הבן החתן המפורסם מנחם מנחם ה"ו
ע"ב תח" בת הרה"ח ר' דב שליט"א, בן הרה"ח ר' יצחק מרגליות שליט"א
יזכו לבני עד עד, דורות ישרים מבורכים, רוב נחת מכל יוצ"ח, מתוך שמחה ורחבה וטוב לבב לאישו"ט
מאחל מעומקא דליבא: ישראל מוזסון

אמר לאברהם 'שמע בקולה', ופירשו חז"ל דהיינו לקול
רוח הקודש שבה (פי רש"י ופמפסרס; ופי מנלה ד). ולכאורה, מה ענין
'רוח הקודש' לכאן, והלא טענתה פשוטה ומובנת בשכל
אנושי, כי רואה היא בעיניה כיצד חוטא ישמעאל בכל
העבירות החמורות (רש"י לשל פס' ט), ומשכך אין צורך בדברי
נבואה בשביל להסיק שיש לסלקו מהבית. שנית, באמרו
'וירע הדבר מאוד בעיני אברהם', וכפי שפירש רש"י שהוא
'על שאמרה לו לשלחו'. תמוה, וכי הוא עצמו לא סבור
כן. הכי יסכים שימשיך ישמעאל בדרכיו הנלוזות שהן
מסוכנות לגידולו וחינוכו הטהור של יצחק. ושלישית,
מהו 'על אודות בנו', הרי ברור שהמדובר הוא אודות
בנו, הרי בו עסקינן הכא.

ומתרג' באופן נפלא, שבוודאי חפץ היה אברהם לגרוש
מפני דרכיו הרעות. אך מכל מקום לא רצה לנשלו מן
הירושה, שזה נכלל בגירושו, כמאמרה של שרה: 'כי לא
יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק'. שהרי קיימא
לן (פס' טז) שאסור לאדם להעביר ירושה מבן לבן אחר,
ואפילו מבן רע שאינו הולך בדרך הישר. ונתנו בגמרא
טעם לדבר, שכן איננו יודעים איזה זרע יצא ממנו, ושמה
יהיה זרע כשר. זהו 'וירע הדבר מאוד בעיני אברהם', רע
היה עליו המעשה לשלח מעל פניו את ישמעאל ולפסול
אותו מחלקו בירושה. והחשש היה 'על אודות בנו', היינו
על בנו של ישמעאל. כי שמה יוליד בן צדיק, ואיך אפשר
למנוע ממנו את חלקו בנחלתו. על זה אמר לו הקב"ה:
'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה', בקול רוח
הקודש שבה. כי היא רואה ברוח הקודש שלה שלא
יצאו ממנו בנים הגונים כלל, ואין לך לחשוש מלשלחו
ולהעבירו מהירושה.

כִּי שָׁמַע אֶל-לְהִים אֵל קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם (בראשית כא, יז)

המקום הראוי לישמעאל

הביא הרה"ק ה'דברי ישראל' ממזו"צ זצ"ל (כפן) בשם
זקנו הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זצ"ל, כי מה ששמע
אלוקים אל קול הנער, היינו דווקא 'באשר הוא שם'
- במדבר, שהוא עיקר מקומו, כנכון וכראוי לו. אך
אילו היה מתהלך בין הבריות במקום יישוב, הרי הוא
מסוכן ומזיק. במדבריות הפרא יכול הוא להיות כאות
נפשו, אך לא בערים הנושבות, אשר שם עצם קיומו
סכנה לבריות.

קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יִחְיִידָךְ

אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְ אֶת יִצְחָק (בראשית כב, ב)

'את בנך'. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו 'את יחידך'. אמר לו זה
יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו 'אשר אהבתי'. אמר לו שניהם אני
אוהב, אמר לו 'את יצחק'

בלי שאלות

בדרך צחות היה אומר מגיד המישרים רבי יעקב גלינסקי
זצ"ל (ועי אנא דכלה ד"ה עתה),
כמה טוב היה לעולם
אם היה אברהם לוקח

• זמני השיעורים והדרשות בימות החול ובשבתות בביהמ"ד 'ארי שבחבורה', ארגמן 4 ירושלים •

6:15 - שיעור בתלמוד ירושלמי	מנחה עד ש"ש: 10 דק' לאחר זמן הרה"נ	מנחה ש"ק: בזמן הרה"נ
6:35 - שיעור דף היומי בבלי, לאחרי"ב תפילת שחרית, אחר תפילת שחרית שיעור בחושבן רש"י	בין קבלת שבת לתפילת ערבית	דעו דרעיון בהשתתפות מורנו הרב שליט"א בשיחת כיבושין ודעותא דלכא
יום חמישי בשעה 21:15 שיעור בספרה"ק שפת אמת	דרשה מענייני הפרשה ודברי התעוררות	